

LAPSUUDEN JOULU

Rakkaimmat joulurunot

Toimittaneet Satu Koskimies ja Juha Virkkunen

Tammi

LAPSUUDEN JOULU

Rakkaimmat joulurunot

Toimittaneet

Satu Koskimies ja Juha Virkkunen

*Kustannusosakeyhtiö Tammi
Helsinki*

KIIITOKSET

Museoviraston kuva-arkisto / Sirkku Döle
Helsingin yliopiston kirjasto
Helsingin kaupunginmuseo
Yleisradion Kirjasto-tietopalvelu
Pirjo Hakunin arkisto

Kiitokset Kansan Sivistysrahaston Kustannusosakeyhtiö Tammen rahastolle
teoksen toimittamiseen myönnetystä apurahasta.

© Teoskokonaisuus Satu Koskimies ja Juha Virkkunen, 2005
© Yksittäinen runo/laulu: runoilija/tekijä tai oikeudenomistaja(t)
© Suomennettu runo/laulu: runoilija/tekijä tai oikeudenomistaja(t) / suomentaja
Graafinen suunnittelu ja taitto: Aino Ahtiainen

Yrityksistä huolimatta muutamiin oikeudenomistajiin ei ole saatu yhteyttä.

ISBN 978-952-04-0399-7
Painettu EU:ssa

Sisällys

<i>Hyvät runon ystävät!</i>	<i>6</i>
<i>Armas joulu jo kutsuu meitä</i>	<i>8</i>
<i>Seimen päällä on tähti</i>	<i>40</i>
<i>Lapsuuden joulu</i>	<i>104</i>
<i>Kun on valmis kuusi kultainen</i>	<i>168</i>
<i>Hyvää joulua pohjoinen taivas</i>	<i>208</i>
<i>Muiden joulutulet nään heijastuvan hämärään</i>	<i>272</i>
<i>Koko maailman joulupidot</i>	<i>310</i>
<i>Hakemistot</i>	<i>332</i>
<i>Sisällys</i>	<i>340</i>
<i>Kuvalähteet</i>	<i>344</i>

Hyvät runon ystävät!

Uskomme, että tämän valikoiman lukijoina pääsette unohtumattomalle elämysmatkalle joulun. Retki saattaa alkaa jostakin hyvin kaukaa - silloin kenties omaan tai sukunne historiaan kuulunut joulu nousee mieleen, ja “taas kaikki kauniit muistot” heräävät eloon.

Valikoimaa kootessamme me toimittajat olemme nähneet, että joulu elähdyttää Pohjolan asukkaita aivan erityisen hartaalla tavalla. Tutut runot, nekin, jotka jo osaamme ulkoa, tuntuvat vain kuuluvan omaan pohjoiseen perinteeseemme, omaan jouluumme.

Keskellä pimeää aikaa joulu merkitsee autuaallista unelmaa turvallisuudesta. Toistuvat seremoniat, tavat ja perinteet tekevät joulusta juuri sen arimaimman joulun. Tästä kertovat *Lapsuuden joulun* runot.

Vanhon, ehkä jo unohtuneiden albumirunon hartaanvakavasta tunnelmasta edetään tuttujen ja aina yhtä rakastettujen joulurunon lumoon. Vuodesta vuoteen Z. Topeliuksen *Varpunen jouluaamuna* tai Kaarlo Sarkian *Lapsuuden joulu* tai P. Mustapään *Puer natus in Betlehem* tai Immi Hellénin *Joulukirkkoon* ovat kuuluneet ja yhä kuuluvat jouluumme.

Käsillä oleva valikoima sisältää vuosina 1979 ja 1980 toimittamiemme *Lapsuuden joulu I ja II* -antologioiden runoista keskeisimmän osan. Mutta aika on sittemmin tuottanut runsaasti uutta, modernia joulurunokerrostumaa, ja näin olemme saaneet kansien väliin talteen tämän päivän tuoreita yllätyksellisiä runolöytöjä sekä suomalaisesta että käännösläyriikasta.

Joulu on hiljaisuuden aikaa; joulun runoihin on kerrostunut kosolti rauhaa, joulun sanomaa parhaimmillaan. Runoista henkii suuren juhlan koko valaistus, unelma yhteisestä joulun pyhityksestä. Joulun aiheisto on ikuista; esimerkiksi *Kantelettaren* ikivanha *Luojan virsi* on jouluruno, jonka salaperäinen kauneus kiehtoo meitä yhä tänään.

Joulun runo on usein myös ajan peili: sota-ajan suomalainen lyyrikko on tallettanut säkeisiin historian kipeät merkit. Lumen ja pakkasen juhla voi olla kaupunkijoulu, jossa unelmat ovat toiset kuin saloseudun rauhassa. Mutta runoilija näkee myös joulun rienan, tavaramarkkinoiden kummitusmaailman. Aina ei joulun täyttymystä ole: myötäelävä runoilija erottaa humun takaa yksinäisen ihmisen joulukynttilän.

Vaikka emme enää elä sääty-yhteiskunnassa, tuntuu siltä, että valikoiman runoissa on tallessa yhtä hyvin kartanon, pappilan kuin torpan joulu. Samaa heijastaa valikoiman kuvitus. Joulukorttien ja joululehtien kuvamaailma keskustelee antaumuksellisesti runojen kanssa: kuvista ja runoista syntyy haaveiden, unelmien ja toiveiden joulu. Tajunnassamme tämä juhla on juuri se ”joulu ihanin”.

Olkaa hyvät! Reki odottaa! Joulun runoilijoiden värikäs kulkue lähtee liikkeelle: Topeliuksesta Tiihoseen, Noposesta Nummeen, Hellénistä Helakisaan, Leinosta Leskisen Juiceen... - ja näin on syytä uskoa, että *Lapsuuden joulussa* on tallessa koko joulu: kuusen himmeys ja lasten silmien tuike, piparit ja paketit, olkilyhteiden, piippalakkien, juhlakulkusten ja tähtien taika.

Onnellista joulua toivottavat

Satu Koskimies & Juha Virkkunen

K
A
M
D

K
L
U
B
B

Storres LADUETTE

SMITHS BAK

PARTY

PARTY

STREET

Armas joulu jo kutsuu meitä

JOULU

Tule meille Tuomas kulta,
tuopa joulu tullessasi!
Tule kekri, jouvu joulu
sekä pääse pääsiäinen!
Kyll' on kystä aitassamme,
paljo pantua eloa,
sirkan reisi, paarman jalka,
peipposen peräpakara,
sammakon sakarivarvas,
sisiliskon silmäpuoli!

KANTELETAR

AAMULAULU ENNEN JOULUA

Tunturi tähyää järven jäätä,
pakkasen parta hilisee,
salaisessa hämärässä
tonttujen kellot kilisee.

Pikkuinen kelkka,
pikkuinen käärö,
käärössä pikkuinen uni;
vielä voit painaa silmäsi kiinni,
vielä on sinistä lumi.

HANNELE HUOVI, SALAPERÄINEN RASIA, 1985

ADVENTTI

Talvimetsässä vartioi tuuli
kuin paimen hiutalelaumaa.
Jo aavistaa monikin kuusi
jouluvaloja saavansa kantaa.
Ojentaa oksansa kuunnellen
kohti lumista valkeutta
ja odottaa tuulta uhmaten
yön jouluisen ihanuutta.

RAINER MARIA RILKE, ADVENTTI, 1897
SUOM. EVE KUISMIN

OULUN TÄHTIPOJAT

- Hyvää iltaa, hyvää iltaa
itsekullekin säädylle,
sekä ylhäisille että alhaisille,
jokaiselle kuin talossa on!
Ja me toivotamme, ja me toivotamme
onnellista ja hyvää joulua
ja sitä taivaallista ystävyyttä,
joka meidän kaikkien ylitse käy!

VANHASTA JOULUKUVAELMASTA

PYHÄ YÖ

Tyyni on yö,
tää pyhä yö,
valveillaan,
kalleintaan
vaalii nyt pari autuas vain
poika seimessä on nukahtain,
tuuti, armahin, tuu!

Tyyni on yö,
tää pyhä yö,
päimenten halpojen
tietoon enkelit tuo sanoman:
»Kristus syntyi jo maailmahan,
luokseen kiiruhtakaa!»

Tyyni on yö,
tää pyhä yö,
maailmaa armahtaa
poika lempeä tää Jumalan,
siksi riemua lauletahan,
siksi virsi nyt soi!

JOSEPH MOHR, ALAKANSAKOULUN LUKUKIRJA II, 1931

TERVE TALVI, TERVE JOULU

Terve talvi lumenkuulas,
terve kimmel valkoinen
Nietospeitto, lasit kuuras',
tanssii himmel' jouluinen

Terve juhla alkutalven
tuttu joulu lämpöinen
Rauharinta, aika pälven,
tähti kirkas siniöinen

Terve talvi, terve vuosi,
terve tuuli, pakkasnurkka
Terve uusi kymmenvuosi,
purkka, Jurkka sekä Turkka

Terve jänö, terve hurtta,
terve kinos, järvenjää
Ei sydämeni laula suotta,
ei lukos' rinta kenenkään

Siis:

Terve talvi lumenkuulas,
terve kimmel valkoinen
Nietospeitto, lasit kuuras'
tanssii himmel' jouluinen

KOSTI SIRONEN, 1979

JOULULAULU

Joulu oveen kolkuttaa,
hymy tuiskusäässä:
Lapsikullat avatkaa!
Olen aivan jäässä.
Kukkurainen vakka tää
harteita jo väsyttää.
Lahjoja on mulla.
Saanko sisään tulla?
Tule armas joulu!

Z. TOPELIUS

JOULULAULU

Pehmeästi hiuteet katuun putoo,
joulu saapuu hiljaa kaupunkiin,
lukin lailla hämy mielen kutoo
seitin-utuisihin unelmiin.
Vanha katulyhty nukkuu nurkassaan,
iltatähdet syttyy palamaan.
Nyt soi joulukellot kauas yli kaiken maan.

Vanha kirkko loistaa kimmeltäen
kynttilöineen, lasikruunuineen,
pilvet harhaa yli linnanmäen,
kirkonkellot soivat hiljalleen,
torin nuotiot jo ovat loimuilleet,
tiu'ut soittaa, kiittää kirkkoreit.
Nyt soi joulukellot kauas yli kaiken maan.

Tiu'ut soivat hullunkurisesti,
puodinikkunat nyt loiston saa,
kirkonkäynnin jälkeen alkaa kesti,
lakkaa, mantelia tuoksuaa,
koreana kiittää salin joulupuu
helovöissään, päällään puolikuu.
Nyt soi joulukellot kauas yli kaiken maan.

Katso, tähtipojat tulee salaa
vanhan vierastuvan eteiseen,
tangon päässä pahvilyhty palaa,
taatit, pukit teuhaa temppuineen,
tallilyhty liehuu yli pihamaan,
kuormarengit hyrrää laulujaan.
Nyt soi joulukellot kauas yli kaiken maan.

Mikä salaperäisyys on kaikkialla,
lasten puhtaat silmät säteilee,
nuoret kuiskii suuren palmun alla,
klaveri häähymnein humisee,
vanhan sydän herää, elää uudestaan
monta joulu-iltaa muistoissaan.
Nyt soi joulukellot kauas yli kaiken maan.

Kuin ois kautta vanhan valtakadun
joulun hellä henki liidellyt,
luo se rauhan, tuhatöisen sadun,
mik' on aikain hämyyn himmennyt,
on kuin outo onni kaiken kirkastais,
ihmismurhe vihdoin rauhan sais.
Nyt soi joulukellot kauas yli kaiken maan.

On kuin aika punois unisillan
yli elon myrskyn valkamiin,
soittais loppuun vanhan joulu-illan,
loisi uuden uskon ihmisiin,
loisi ihmiskunnan suurta unelmaa,
joka taiston takaa kangastaa.
Nyt soi joulukellot kauas yli kaiken maan.

LARIN-KYÖSTI, VALITTUJA RUNOJA, II SARJA, 1923

JOULUKONTTI

1899

TOIMITTANUT TEUVO PAKKALA

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

JOULUKONTTI

1900

TOIMITTANUT TEUVO PAKKALA

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA.

LUMILAULU

Lunta putoo.
Lunta putoo.
Pilvi talvisukkaa kutoo.
Lumivanttuut sormissansa
kuuset näkee
uniansa.

Hännäkkäitä,
pyrstökkäitä.
Nassukkaita, tassukkaita.
Paljon lunta. Talviunta
näkee puoli
valtakuntaa.

Tossukkaita,
myssykkäitä.
Hupukkaita.
Huivipäitä.
Turkeissansa
talvikansa
astuu ulos
koloistansa.

KAARINA HELAKISA, PIKKU PEGASOS, 1980

TULEE JOULU

*Hämäränbarmaana marraskuun aamuna
metsän lattia kumia
askelten alla*

*Hautausmaalta on haravoitu lehdet, pantu kepit
käytävien kulmiin merkiksi auralle.
Pian pyryttää niin ettei läpi näy.
Tänään tulee 2. E kirjastoon,
opetan lapsille missä on byllyssä
kirjan ainoa oikea paikka.
Ja he laulavat minulle aakkoslaulun
kirkkain silmin.*

*Se on kuopuksen ystävän luokka.
Tervehdin Satua, sanon ystävällisen sanan.
Purskahdan itkuun kesken tunnin?*

Mutta eiväthän opettajat, miehet itke.

*Yhdeksäs syksy täällä, neljä
siitä kun kirjoitin
edessä
erojen sydäntäsärkevät hetket
Kuolema
on kova
mutta vielä kovempaa suru*

*Olen oppinut kavahtamaan
niitä jotka panevat toivonsa
ruumiin laboamiseen.*

Marraskuun jälkeen tulee joulukuu.

KARI ARONPURO, SUOMEN KUVALEHTI 51-52/1989

Avaatko oven joulun tulla?
Joulu on jo täällä!
Vai pidätkö ovesi visusti kiinni,
salvat oven päällä?

Sadun huoneessa salaisessa
saat lahjaksi ruusut ja tähdet.
Ota ne reppuun, evääksi,
kun matkoillesi lähdet.

HANNELE HUOVI, MATKA JOULUN TALOON, 2001

NYYTIN JOULULAULU

Yön satoi uutta lunta.
Se peitti jäisen maan.
Ja järvi näkee unta
vain hanki peittonaan.
Kauan odotimme, ikkunaan jäimme,
kun tähdistä kirkkaimman näimme.
Se joulunviesti on
taas kylmyyteen lämpöä saamme.
On mieli huoleton,
sillä joulu tuo valon maailmaamme.

Me kylmän unohdamme
ja talven tuiskuineen.
Ja luottaa haluamme
taas uuteen kevääseen.
Luonto lepää hetken hankien alla,
kun tuivertaa tuuli ja halla.
Vaan joulu tullessaan
myös mielemme kylmyyden poistaa.
Luo tähti valoaan,
kun se kirkkaammin pimeässä loistaa.

TOVE JANSSON, MUUMILAAKSON LAULUKIRJA, 1993
SUOM. VEXI SALMI

TAAS

Nythän on joulu taas
ja nythän on valo taas
ja nythän on joulukuusikin
taasen täällä.

Kaupunki on hilpeä taas
eikä taaskaan ole lunta
yhtään kuralätäköiden päällä.

Koska on valo taas
ja koska on räntää maass'
ja tanssitaan polskaa kevätsäällä?

BO CARPELAN, TAIVAANRANNANMAALARI, 1990
SUOM. KAARINA HELAKISA

PIENI SALAISUUS

Älä sulje oveasi
joulutontulta!
Tontulla on tuomisina
paljon iloa.

Anna tontun sytyttää se
pieni kynttilä!
Silloin siitä joka soppeen
hehkuu lämpöä.

Kuuntele, kun joulutonttu
korvaan kuiskuttaa!
Sitä pientä salaisuutta
kertoa ei saa.

ESTER AHOKAINEN

Koulun joulujuhlassa veisattiin virsiä,
minulla oli aina ylipitkä tukka ja
vanhemman veljen kauluspaita.
Näytelmässä olin paimen
pahvinen sauva hikisessä kädessä,
se takimmainen
joka suuremmiten peljästy
enkelin ilmestymistä.

Sinä vuonna kun enkeliltä
kesken taivaasta astumisen
aukesi hakaneula ja toinen siipi
repsahti lattialle ja opettaja peljästy,
silloin ymmärsin,
olin ensimmäinen joka kiiruhti
siipirikon luokse.

TIMO PUSA, YÖVUORO, 1979

TÄHDEN LEMPEEN LAILLA

Tähden lempeen lailla
sä täällä murheen mailla
opas ole meille
tieltäs eksyneille.
Synnin kiusaukset anna voittaa,
luo pimeyteen valkeutta,
ohjaa, ohjaa kohti kirkkautta,
mun sielullein kun suot sä
pääsinpäivän koittaa.

SUOM. HEIKKI KLEMETTI, SUOMEN NUORISON LAULUKIRJA, 1921

Lapsuuden joulu on satojen – sekä vanhojen että uusien – joulurunojen rikas valikoima. Tunnetut runotoimittajat Satu Koskimies ja Juha Virkkunen johdattavat valitsemillaan runoarteilla lukijan elämykselliselle aikamatkalle joulurunojen maailmaan.

Vanhojen, jopa osin jo unohtuneiden albumirunojen hartaasta tunnelmasta edetään tuttujen ja alati rakastettujen joulurunojen lumoon. Vuodesta toiseen *Topeliuksen Varpunen jouluaamuna* tai *Kaarlo Sarkian Lapsuuden joulu* tai *Mustapään Puer Natus in Betlehem* tai *Immi Hellénin Joulukirkkoon* ovat runoja, jotka tekevät joulusta joulun. Rakkaiden joulurunojen ja ihanan kuvituksen siivittämänä kaikki kauniit muistot heräävät taas eloon.

Lapsuuden joulu tarjoaa lisäksi runsaasti uutta, modernia runoutta: raikkaita, yllätyksellisiä joulurunolöytöjä sekä kotimaasta että ulkomailta. Runoja on niin *Aleksis Kiveltä*, *Eino Leinolta*, *P. Mustapäältä*, *Yrjö Jylhältä*, *Einari Vuorelalta*, *Arvo Turtiaiselta*, *Ilpo Tiihoselta*, *Bo Carpelanilta* kuin *Juice Leskiseltä*.

Runoloiston kruunaa teoksen upea kuvitus, kuusen himmeys, lasten silmien tuike, piparit, paketit, kelkat, olkilyhteet, piippalakit, juhlakulkuet ja tähtien taika.

ISBN 978-952-04-0399-7 82.2

www.tammi.fi

Erukannen kuva: Elsa Beskow

